

۱۴۷۰۹۸۶

مفهوم خطرناکی

در گستره‌ی علوم جنایی

دکتر سیدابا، رضوانی

سرشناسه : رضوانی، سودابه، ۱۳۶۵ -
 عنوان و نام پدیدآور: مفهوم خطرناکی در گستره علوم جنایی/ سودابه رضوانی
 مشخصات نشر : تهران: نشر میزان، ۱۳۹۶
 مشخصات ظاهری : ۳۵۲ ص.
 فروست : نشر میزان؛ ۱۰۴۰.
 شابک : 978-964-511-839-4
 وضعیت فهرست نویسی : فیپا
 یادداشت : واژه نامه.
 یادداشت : کتابنامه؛ همچنین به صورت زیرنویس.
 موضوع : بزهکاران خشن Violent offenders
 موضوع : بزهکاران خشن -- روانشناسی
 موضوع : Violent offenders -- Psychology
 موضوع : جرم شناسی Criminology
 موضوع : جرم و جنایت -- پیشگیری Crime prevention
 رده بندی کنگ : HV ۷۹۳۶/ع۴ب/۱۳۹۵
 رده بندی دیویی : ۳۶۴/۰۴۲
 شماره کتابشناسی ملی : ۴۵۸۴۱۴۳

هرگونه تکثیر (اعم از چاپ، کپی، فایل الکترونیک و...) از این اثر بدون اخذ مجوز
 از ناشر خلاف قانون بوده و پیگرد قانونی دارد.
 لطفاً در صورت مشاهده، موارد را به شما اطلاع دهیم.

۱۰۴۰

نشر میزان

مفهوم خطرناکی در گستره علوم جنایی

دکتر سودابه رضوانی

چاپ اول: بهار ۱۳۹۶

قیمت: ۲۳۰۰۰ تومان

شمار: ۵۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۵۱۱-۸۳۹-۴

دفتر مرکزی: خ شهید بهشتی، بعد از چهارراه سهروردی، خ کاووسی فر، کوچه نکبسا، پلاک ۳۲، تلفن ۸۸۵۴۹۱۳۱
 فروشگاه مرکزی: خ انقلاب، روبروی درب اصلی دانشگاه تهران، ابتدای خ فخر رازی، پلاک ۸۳، تلفن ۶۶۴۶۷۷۷۰
 واحد پخش و فروش: خیابان سنبله، بین مفتح و فرصت، پلاک ۱۰۳، تلفن ۸۸۳۲۹۵۲۹-۳۱
 وبسایت: www.mizan-law.ir ایمیل: mizannasher@yahoo.com

فهرست مطالب

درآمد..... ۱۱

بخش نخست خطرناکی مفهومی جرم‌شناختی - حقوقی؛ از رویکرد سلبی تا خطراتناکی حقوقی

فصل نخست: ظهور رویکردهای طردمحور نسبت به خطرناکی؛ بسترها و جلوه‌ها..... ۲۳

مبحث نخست: بسترها و جلوه‌های جرم‌شناختی طردمحوری..... ۲۴

گفتار نخست: بسترهای نگرش سلبی - حذفی..... ۲۵

بند نخست: روی‌گردانی از جرم‌شناسی اصلاح و درمان؛ از درمان تا مداخله در

نیاز..... ۲۵

بند دوم: جرم‌شناسی تخمینی؛ بازتولید مفهوم خطرناکی..... ۲۹

الف: توجه به ریسک؛ بستر پُررنگ شدن تأکید بر مفهوم خطرناکی..... ۳۰

ب: عدالت سنجشی؛ از مجرم خطرناک تا عوامل ریسک طبقاتی..... ۳۴

۱. مهاجرت..... ۳۷

۲. دین..... ۴۶

۳. قومیت..... ۴۹

ج. رویکرد ریسک‌مدار: مدیریت‌محور یا امنیت‌گرا؟..... ۵۱

- بند سوم: سیاسی شدن توجه به بزه‌دیده؛ شکل‌گیری گفتمان حفاظت از جامعه ۵۳
- بند چهارم: ترس از جرم در پرتو رشد فرهنگ ترس ۵۹
- الف. از ترس از جرم تا ترس از مجرم ۶۰
- ب. رسانه و تشدید ناامنی ۶۳
- گفتار دوم: جلوه‌های رویکرد خشن‌کننده ۶۹
- بند نخست: ظهور مفهوم «دشمن» در برابر مفهوم «شهروند» ۶۹
- بند دوم: مجرم خطرناک؛ «دیگری» علیه «ما» ۷۶
- الف: مرتکب غیر خطرناک؛ عنصر خودی ۷۶
- ب: مرتکب خطرناک؛ غیر شهروند ۷۷
- مبحث دوم: زمینه‌های اقتصادی - سیاسی ۷۸
- گفتار نخست: عوامل اقتصادی ۷۹
- بند نخست: دولت رفاه؛ از پایش تا افول ۷۹
- الف: دولت رفاه؛ حمایت مجرم ۸۱
- ب: افول دولت رفاه ۸۲
- بند دوم: شکل‌گیری دولت نتولیران ۸۳
- گفتار دوم: رویکرد سیاسی به جرم؛ بستر عوام‌گرای ۸۷
- فصل دوم: خطرناکی حقوقی؛ تبلور رویکرد طردمحور در جرم خطرناک ۹۵
- مبحث نخست: شاخص‌های عینی خطرناکی ۹۵
- گفتار نخست: ماهیت جرم ارتكابی ۹۶
- بند نخست: جرم‌های خشونت‌بار ۹۷
- الف: مفهوم خشونت ۹۹
- ب: خشونت، معیار خطرناکی در قوانین ۱۰۰
- بند دوم: جرایم جنسی، از درمان تا جنگ علیه مجرمان جنسی ۱۱۱
- بند سوم: جرم تروریستی؛ عرصه‌ی نوین پیکار ۱۲۰
- الف: عمل تروریسم؛ بزه یا جنگ؟ ۱۲۲
- ب: طبقات ریسک‌دار در مبارزه با جرایم تروریستی ۱۲۴

بند چهارم: از جرایم یقه سفیدی تا جرایم سازمان یافته.....	۱۲۷
الف: جرم یقه سفیدی؛ خطرناکی فراموش شده.....	۱۲۸
ب: از مشارکت گروهی تا سازمان یافتگی جرم.....	۱۳۰
۱. اراذل و اوباش؛ مفهوم پلیسی.....	۱۳۱
۲. سازمان یافتگی؛ شیوه خطرناک ارتکاب جرم.....	۱۳۴
۱-۲. مرتکبان جرایم سازمان یافته؛ تحلیل جرم شناختی.....	۱۳۴
۲-۲. تبلور جرایم سازمان یافته در حقوق ایران.....	۱۳۶
گفتار دوم: خطرناکی براساس عنصر روانی جرم.....	۱۳۷
گفتار سوم: تعداد جرایم ارتكابی.....	۱۴۱
بند نخست: تعداد جرم.....	۱۴۲
بند دوم: تکرار جرم؛ ازگشت به رفتار جنایی.....	۱۴۵
الف: تکرار - تقوُّف جرم در بستر تشدید مجازات.....	۱۴۸
ب: تکرار جرم در بستر ریسک مدیریتی.....	۱۵۴
مبحث دوم: شاخص های غیرعمری خطرناکی؛ معیار مجرم مدار.....	۱۵۹
گفتار نخست: شاخص روانی.....	۱۵۹
گفتار دوم: شاخص سابقه کیفری؛ پیش بینی آیند از رهگذر گذشته.....	۱۶۶
بند نخست: سابقه کیفری؛ یک عامل ریسک.....	۱۶۶
بند دوم: احراز پیشینه ی کیفری.....	۱۶۹
گفتار سوم: شاخص بیم تجربی.....	۱۷۱
دستآورد.....	۱۷۵

بخش دوم مقابله با خطرناکی؛ از ارزیابی تا مراقبت پساکیفری

فصل نخست: پیش بینی و برآورد خطرناکی.....	۱۷۸
مبحث نخست: روش های کارشناسی ارزیابی خطرناکی.....	۱۸۰
گفتار نخست: روش های بالینی.....	۱۸۱
بند نخست: ارزیابی کارشناسانه ی خطرناکی.....	۱۸۲
بند دوم: بازنگری خطرناکی بزهکار؛ پوشش ایرادهای روش بالینی.....	۱۸۴

- گفتار دوم: پرونده‌ی شخصیت..... ۱۹۲
- بند نخست: تشکیل پرونده‌ی در مرحله‌ی تحقیقات مقدماتی..... ۱۹۳
- بند دوم: تشکیل پرونده‌ی شخصیت در مرحله‌ی محاکمه و اجرای حکم..... ۱۹۶
- بند سوم: رویکرد مدیریتی به پرونده‌ی شخصیت..... ۱۹۷
- گفتار سوم: روش آماری؛ تخمینی شدن برآورد خطرناکی..... ۲۰۰
- مبحث دوم: روش غیرکارشناسی ارزیابی؛ اولویت امنیت جانی - مالی بر امنیت حقوقی - قضایی..... ۲۰۵
- مبحث نخست: ارزیابی توسط قاضی؛ ارزیابی شهودی..... ۲۰۶
- مبحث دوم: ارزیابی خطرناکی در کمیسیون‌های غیرتخصصی..... ۲۰۷
- فصل دوم: کار در رتبه‌ی سرد طردمحور..... ۲۰۹
- مبحث نخست: توانایی از مرتکبان خطرناک؛ فلسفه‌ی خشتی‌کننده‌ی مجازات..... ۲۰۹
- مبحث دوم: مصادیق کارها؛ توان‌گیرانه؛ خشتی‌سازی مرتکبان خطرناک..... ۲۱۴
- گفتار نخست: کیفرهای خسته‌کننده‌ی غیرسالب آزادی..... ۲۱۵
- بند نخست: کیفر مرگ؛ سلب بدنی مرکب..... ۲۱۵
- بند دوم: تبعید؛ محدودیت رفت و آمد..... ۲۲۱
- بند سوم: توان‌گیری از مرتکب با توسل به روش‌های پزشکی..... ۲۲۷
- گفتار دوم: حبس مرتکب خطرناک؛ حذف اجتناب..... ۲۳۰
- بند نخست: شیوه‌های اعمال حبس به عنوان کیفر ترسان‌گیر..... ۲۳۱
- الف: مجازات حبس طولانی مدت یا نامعین..... ۲۳۲
- ب: محدودیت در اعطای آزادی مشروط..... ۲۳۶
- ج: سلب حق تجدید نظر خواهی از مرتکب..... ۲۴۳
- د: اردوگاه‌های نظامی گونه‌ی ویژه‌ی کودکان و نوجوانان..... ۲۴۵
- بند دوم: رژیم خاص اعمال مجازات حبس..... ۲۴۸
- الف: طبقه‌بندی زندانیان و زندان‌ها..... ۲۴۹
- ب: شرایط نگهداری خشتی‌کننده..... ۲۵۴
- فصل سوم: مرحله‌ی پساکیفری؛ نظارت بر مجرمان خطرناک..... ۲۵۹
- مبحث نخست: نظارت در فضای باز..... ۲۶۰

گفتار نخست: ثبت اطلاعات مجرمان خطرناک.....	۲۶۰
بند نخست: ثبت اطلاعات مرتکبان جرایم جنسی.....	۲۶۱
بند دوم: ثبت اطلاعات مظنونان تروریستی.....	۲۶۶
بند سوم: ثبت اطلاعات هویت ژنتیکی و تشکیل بانک اطلاعاتی.....	۲۶۷
الف: ژنتیک و خطرناکی.....	۲۶۸
ب: تشکیل بانک اطلاعاتی هویت ژنتیک با تأکید بر حقوق ایران.....	۲۷۱
گفتار دوم: اطلاع رسانی به جامعه.....	۲۷۴
گفتار سوم: نظارت الکترونیکی؛ شیوه‌ی نوین مراقبتی.....	۲۷۷
گزارش چهارم: پوشش‌های نشان‌دار؛ «شرمساری بدنام کننده».....	۲۸۲
مبحث دوم: نظام بزرگ‌ترمان در فضای بسته.....	۲۸۴
گفتار نخست: سبب پیشگیری محور آزادی.....	۲۸۵
بند اول: انطباق ازداد است پیشگیرانه با اصل ضرر.....	۲۸۵
بند دوم: باز توزیع ریسک در جامعه.....	۲۸۶
بند سوم: خطرناکی به عنوان یک جرم.....	۲۹۰
گفتار دوم: مراقبت تأمینی؛ قلمرو و ماهیت.....	۲۹۲
بند نخست: اشخاص مشمول توقیف تأمینی.....	۲۹۴
بند دوم: ماهیت اقدام‌های تأمینی، با تأکید بر هدف آن.....	۲۹۵
گفتار سوم: آیین نگهداری، درمانی یا امنیتی.....	۲۹۹
دستاورد.....	۳۰۷
برآمد.....	۳۰۹
ضمائم.....	۳۲۱
واژه‌نامه.....	۳۲۷
فهرست منابع.....	۳۳۳
الف) منابع فارسی.....	۳۳۳
(۱) کتاب‌ها.....	۳۳۳
(۲) مقاله‌ها.....	۳۳۵
(۳) تقریرات.....	۳۴۰

- ۳۴۱..... (۴) پایان نامه‌ها و رساله‌ها
- ۳۴۲..... (ب) منابع انگلیسی
- ۳۴۹..... (ج) اسناد و قوانین
- ۳۴۹..... (۱) فارسی
- ۳۵۰..... (۲) انگلیسی
- ۳۵۱..... (د) منابع الکترونیکی

www.ketab.ir

درآمد

۱- جرم در اجتماع انسانی، همواره واکنش‌های متنوعی را برانگیخته است و رویکردهای مختلفی در ادوار تاریخ حقوق کیفری، نسبت به آن وجود داشته است که هدف کلیه آن‌ها، تأمین امنیت جامعه بوده است.

در قرن نوزدهم، هم‌زمان با توسعه علوم تجربی و ظهور مکتب تحقیقی در ایتالیا، مفهوم «خطرناکی»^۱ نیز با تأکید بر ضرورت تأمین دفاع اجتماعی، توسط نظریه پردازان این مکتب، به‌ویژه گارفاله مطرح شد. نظریه پردازان مکتب تحقیقی، با انجام پژوهش‌هایی بر روی برخی مجرمان، جرم را معلول علل زیستی و اجتماعی دانستند که فرد در برابر آن‌ها اختیار ندارد. به عبارت دیگر، خطرناکی مدت‌مک مکتب تحقیقی بیشتر جبری و ناشی از نقصان‌های غیرارادی، ابعاد مختلف زیستی، روانی و اجتماعی بود. از این رو، آنان برای حمایت شایسته از جامعه، با اتخاذ رویکرد جبرگرایانه، مسئولیت اجتماعی را جایگزین مسئولیت اخلاقی بکارناکی را جایگزین مجرمیت کردند. نظریه‌پردازان مکتب اثباتی، اعتقاد داشتند که به جای مبارزه با مجرمیت، باید با خطرناکی که همه اشکال آن لزوماً جرم‌انگاری نشد است، مبارزه کرد.

مکتب اثباتی، مرتکب غیرقابل درمان را شایسته طرد و اخراج از جامعه دانست؛ برای حفاظت از عموم باید با ختنی نمودن وی، مانع از به خطر افتادن جامعه شد. درواقع، ختنی کردن خطرناکی نخستین بار توسط مکتب تحقیقی مطرح شد. کاربرد اصطلاح «خطرناکی» توسط مکتب تحقیقی، متفاوت از مکتب کلاسیک است. مکتب کلاسیک سزاگرا، معتقد است افراد دارای حالت خطرناک، باید از جامعه انسانی حذف شوند. سزار بکاریا به عنوان یکی از پیشگامان مکتب کلاسیک، در رویکردی

۱. با توجه به ابهام در مفهوم خطرناکی، آنچه در این نوشتار از خطرناکی مدت‌مک است، «مجموعه ویژگی‌ها و خصائص فرد اعم از ذاتی یا اکتسابی است که احتمال ارتکاب جرم در آینده را بالا می‌برد، همچنین، به نظر نگارنده، شاید استفاده از واژه «خطرناکی» به جای «حالت خطرناک» با توجه به افزوده شدن معیارهای اکتسابی مانند نژاد، دین، مهاجر بودن و... به معیارهای روانی و زیستی در احراز خطرناک بودن شخص، از جهات بیشتری برخوردار باشد؛ زیرا، آنچه که از حالت به ذهن متبادر می‌شود، عموماً اختلال روانی یا نقصان زیستی است، هر چند که به نظر برخی، به کار بردن هر یک از این دو واژه، بنا به تفاوت در معادل گذاری در برابر واژه انگلیسی یا فرانسه این مفهوم است.

ملایم تر، مجازات تبعید را برای افراد ناقض قرارداد اجتماعی، تجویز می‌کند. در واقع، خطرناکی، در نظریه‌های رویکرد کلاسیک حقوق کیفری، ناظر به اعمال گذشته فرد است، اما مکتب تحقیقی در تلاش است با به کار بردن روش‌های علمی، خطرناکی فرد را پیش‌بینی کند؛ اگر فرد قابل درمان باشد، اصلاح و وگرنه، با حبس‌های طولانی‌مدت، خطرناکی وی خنثی شود. بدین‌سان، ادغام مفهوم خطرناکی در سیاست کیفری، پیش از آن که مکتب تحقیقی آن را در پایان سده نوزدهم نظریه پردازی کند، حاکی از تحول سیاست جنایی به سمت اقتدارگرایی است که منجر به نقض حقوق و آزادی‌های فردی می‌شود.

با پیدایش مکتب دفاع اجتماعی نوین، رفته‌رفته، رویکرد به مجرم انسانی‌تر شد و لزوم بازسازی دین باء، تأمین دفاع اجتماعی پایدارتر مورد تأکید قرار گرفت. این مکتب، همراه هاف‌خود را تأمین امنیت جامعه با عقب راندن بزهکاری می‌داند، ولی معتقد است بهترین شیوه حمایت از جامعه یعنی مؤثرترین و در عین حال انسانی‌ترین آن، عبارت است از: ستاره‌هاختن مجدد بزهکاران با اجتماع از طریق امکاناتی که به بازیافتن احساس مسئولیت اجتماعی آن‌ها منجر شود. بدین ترتیب، در این دوره، عدالت کیفری انسان‌مدار مطرح شد.^۱ موجب این دیدگاه، مجرم در پی ارتکاب جرم انسانیت خویش را از دست نمی‌دهد؛ از هم‌چنان به عنوان یک انسان کرامت دارد و بنابراین، قابل اصلاح و نجات است. مارک آنسل، بنیان‌گذار مکتب دفاع اجتماعی نوین، معتقد است که کارآیی یک شیوه‌ی خاص سیاست جنایی به تنهایی نمی‌تواند توجیهی برای آن محسوب شود. درواقع، به نظر می‌رسد در شیعه دیدگاه‌های مارک آنسل میان حقوق بشر و حقوق کیفری آشتی برقرار شد. مکتب دفاع اجتماعی، از یک سو، طرفدار برخورد کرامت‌مدار با مجرم به منظور بازگشت او به اجتماع است و از سوی دیگر، به امنیت شهروندان نیز توجه دارد.^۲ بنابراین، خطرناکی از اواسط سده‌ی بیستم به این سو، با اقدام‌های تأمینی اصلاحی برگرفته از اندیشه‌های انسان‌محور مکتب

۱. آنسل، مارک، دفاع اجتماعی نوین، ترجمه محمد آشوری و علی حسین نجفی ابرندآبادی، چاپ پنجم، ۱۳۹۵، انتشارات دانشگاه تهران، ص ۱۹.

۲. نجفی ابرندآبادی، علی حسین، کیفر شناسی نو - جرم شناسی نو، (درآمدی بر سیاست جنایی مدیریتی خطر مدار)، در: نجفی ابرندآبادی، علی حسین، (زیرنظر) تازه‌های علوم جنایی، (مجموعه مقاله‌ها)، تهران، انتشارات میزان، ۱۳۸۸، ص ۷۱۷.

دفاع اجتماعی نوین، مبنای بازپروی مجرمان در چارچوب جرم‌شناسی بالینی قرار گرفت و تا مدت‌ها بر اندیشه‌های کیفری مربوط به خطرناکی نیز حاکم بود.

از اوایل دهه ۱۹۷۰ میلادی به این سو، برخی جرم‌شناسان آمریکایی و کانادایی، دهه‌ها پس از ظهور جرم‌شناسی در معنای بالینی و پیشگیری آن، با تکیه بر آمار جنایی مربوط به بزهکاری و تکرار جرم، مبادرت به ارزیابی کارایی یافته‌ها و تعلیم‌های این جرم‌شناسی‌ها نمودند. آنان اعلام داشتند که با وجود صرف هزینه‌های انسانی و اقتصادی بسیار، کاهش قابل توجهی در میزان بزهکاری به وجود نیامده است. به دنبال این نگاه اقتصادی و نیز عوامل سیاسی - امنیتی مانند به سرآمدن عمر دولت‌های رفاه و مطالبات رو به افزایش در حوزه تأمین امنیت،^۱ نگرش‌های جدیدی در حیطه علوم جنایی به وجود آمد. به رویکرد آن‌ها نسبت به مرتکبان جرم یا حداقل برخی از آن‌ها که خطرناک محسوب می‌شوند،^۲ تمرکز متمرکز است. در این رویکرد، تأمین امنیت جامعه بر حقوق و آزادی‌های فردی ولولت می‌یابد.

درواقع، امنیت که در گذشت در کنار متخصصان حقوق بین‌الملل و علوم سیاسی مطرح بود، امروزه، یک اصطلاح کلیه جرم‌شناسی و حقوق کیفری شده است.^۳ اصطلاح‌هایی چون «حکمرانی امنیت» و «حکمی از طریق امنیت»، «صنعت امنیت»، «سیستم‌های مدیریت امنیت» و ... حاکی از غلبه این گفتار در عرصه جرم‌شناسی و نظام عدالت کیفری است که سبب شده است مبارزه مؤثر با «براد خطرناک، پیش از ارتکاب بزه و مدیریت ریسک آن‌ها، به یکی از اهداف اصلی نظریه کیفری تبدیل شود. بنابراین، مفهوم خطرناکی نیز به تبع این تحول‌ها، دچار دگرگونی شد و از دهه ۱۹۷۰ میلادی به این سو، تصویب قوانین سختگیرانه در زمینه مبارزه با خطایاک فزونی گرفت. افزایش کمی و کیفی بزهکاری، انتقادهای وارد بر دولت رفاه، رواج سیاست‌های نئولیبرال، افزایش احساس ناامنی و تأثیر فرهنگ ترس، توجه افراطی به بزه دیده و زیرسوال بردن جرم‌شناسی اصلاح و درمان، از مهم‌ترین این دلایل بودند.

اقدام‌های تروریستی ۱۱ سپتامبر در ایالات متحده آمریکا را نیز می‌توان نقطه عطفی در پیدایش دیدگاه‌های امنیت‌محور در جرم‌شناسی مانند جرم‌شناسی تخمینی/ریسک

^۱ Garland, David, *The culture of control, Crime and Social Order in Contemporary society*, the University of Chicago Press, 2001, p.12.

^۲ Zedener, Lucia, *Security, Key ideas in Criminology*, Routledge Publication, 2009, P.7.

محور، جرم‌شناسی دیگری و جرم‌شناسی دشمن مدار دانست که خود عامل دیگری در رشد رویکردهای سلبی نسبت به مجرم، به‌ویژه افراد دارای حالت خطرناک شد. درواقع، جنگ علیه تروریسم از زمان رویدادهای تروریستی ۱۱ سپتامبر منجر به تغییر رویکرد نسبت به برخی افراد یا گروه‌ها مانند مسلمانان شد که در گسترش مفهوم خطرناکی و برخورد طردمحور با آن، نقش مهمی داشت. به عبارت دیگر، واقعه تروریستی ۱۱ سپتامبر، نویدی بر ظهور اعمال تروریستی در هزاره سوم با ماهیت دینی و انگیز مبارزاتی علیه نظم بین‌المللی موجود، یعنی نظم برخاسته از توافق قدرت‌های فاتح جنگ جهانی دوم محسوب می‌شود و به دلیل تهدید امنیت در بُعد بین‌المللی، اجماع جهانی برای کنترل مظاهر آن در حال شکل‌گیری است.^۱ نمود این اجماع جهانی را می‌توان در اتحاد شورهای مختلف مانند ایالات متحده آمریکا، روسیه، ایران و برخی دیگر از کشورها، اروپایی در مقابله با دولت خلافت اسلامی موسوم به داعش^۲ دانست که در سایر موارد سیاست واحدی ندارند.

بدین سان، در بسیاری کشورها اقلیت‌ها، اقوام، ملیت‌ها و حتی برخی شهروندان خارجی تبار به عنوان افراد خطرناک و گروه‌ها یا قشرهای خطرناک بالقوه - فارغ از ارتکاب هرگونه عمل مجرمانه - تحت تأثیر احساس محسوس و نامحسوس عوامل پلیسی - امنیتی قرار دارند؛ رویکرد سیاست‌گذاران این گونه افراد رویکرد انسان‌مدار و حمایتی نیست.^۳ در واقع، تأمین امنیت جامعه و تربیت در قالب امنیت داخلی و ملی منجر به نقض بسیاری از حقوق و آزادی‌های این گروه‌ها می‌شود.

به این ترتیب، رویکردهای امنیت‌محور در جرم‌شناسی که منتهی به آن‌ها را با تسامح، «جرم‌شناسی امنیتی» نامید، به نوعی در برابر «جرم‌شناسی هنجارمند» قرار گیرد. در جرم‌شناسی هنجارمند، راهکارها و یافته‌های جرم‌شناسی برای ورود به حقوق کیفری از سنجه معیارهای حقوق بشری عبور داده می‌شوند. اما، جرم‌شناسی امنیتی، یک گروه از

۱. نجفی ابرندآبادی، علی حسین، (از مدل‌ها تا جنبش‌ها) دیپاچه در: میری، دلماس - مارتی، نظام‌های بزرگ سیاست جنایی، ترجمه علی حسین نجفی ابرندآبادی، چاپ دوم، ۱۳۹۳، صص ۶۳-۶۴.

۲. ابوبکر البغدادی، نام گروه خود را از دولت اسلامی عراق (داعش) به دولت اسلامی در عراق و شام (شامات و حوزه شرقی مدیترانه) تغییر داد. (هرچند که در حوزه زبان عربی و فارسی، همچنان نام این گروه تروریستی داعش است). بعدها وی این نام را نیز مخفف کرد و فقط دولت اسلامی را از آن باقی گذاشت. به نقل از: تودنهورف، یورگن، ده روز با داعش، ترجمه عبداللّهی، علی و معین الدینی، زهرا، انتشارات کتاب کوله پشینی، چاپ پنجم، ۱۳۹۴، ص ۲۲.

۳. میری، دلماس - مارتی، منبع پیشین، ۶۳.

مجرمان یا جرایم را دشمن جامعه و خطرناک می‌داند و مشمول مقررات کیفری و رویکرد خاصی در جرم‌شناسی می‌کند. به نظر می‌رسد، تقابل دو جرم‌شناسی هنجارمند و امنیتی، به نوعی حکایت از تقابل بین دو حق یعنی حق فرد و جامعه بر امنیت (امنیت جسمانی و مالی) در برابر مجرمان و حق فرد بر داشتن تأمین (امنیت حقوقی - قضایی) در مقابل عوامل و نهادهای پلیسی - قضایی دارد.^۱

از آن‌جا که مفهوم «خطرناکی»، ابتدا در جرم‌شناسی متولد شد، ناگفته پیداست که تغییر رویکرد نسبت به این مفهوم جرم‌شناختی، در حقوق کیفری نیز تاثیرگذار بوده است. تغییر در صدان‌های مجرمان خطرناک، ماهیت جرایم، خاصیت سلبی واکنش‌ها و مراقبت‌نوان‌گیر، از جمله این تحول‌ها است.

رویکرد امنیت‌محور به دنبال تأمین دفاع جامعه و امنیت عموم با حذف و طرد «دیگرانی» است که از امنیت جامعه برای جامعه خطرناک محسوب می‌شوند. به عبارت دیگر، در رویکردهای سخت‌گرفته و امنیتی، صحبت از حالت خطرناک یا خطرناکی بزهکار، اقدامات تأمینی امنیتی توانگیر و نه اقدامات تأمینی تربیتی، جنگ با جرم، مجرمان خطرناک، امنیت جامعه، رسیدن به «آلوه و... می‌شود؛ سخن از حذف، طرد بزهکار از جامعه و کنارگذاری اصل بازگرداندن مجرم به جامعه است. درواقع، در عرصه‌ی کنترل جرم، نوعی گفت‌وگو رزمی، سخت‌گیری - شدت عمل با جرم در اولویت قرار داده می‌شود، چندان که گاه، از بزهکار خطرناک، به عنوان دشمن داخلی جامعه یاد می‌شود.^۲

امروزه، مرتکبان جرایم خشونت‌آمیز، جنسی و تروریستی از جمله کسانی هستند که خطرناک محسوب می‌شوند و باید با پیش‌بینی سریع آسیب‌های احتمالی از آنها، جامعه را از خطر آنها مصون نگاه داشت.

در این رویکرد، حقوق کیفری با فاصله گرفتن از رویکرد سزادهی برای حفظ امنیت، رویکردی آینده‌نگر می‌یابد و بر مرحله پیش از ارتکاب جرم نیز اعمال می‌شود.

۱. نجفی ابرندآبادی، تقریرات درس جرم‌شناسی، از جرم‌شناسی انتقادی تا جرم‌شناسی امنیتی، دوره دکتری حقوق کیفری و جرم‌شناسی دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی، نیم سال دوم تحصیلی ۹۲-۱۳۹۱، ص ۱۶، قابل دسترسی در: www.lawtest.ir.

۲. برای اطلاعات بیشتر ر.ک: نجفی ابرندآبادی، علی حسین، درباره امنیت‌شناسی (از حق بر امنیت تا حق بر تأمین)، دیپاچه در: رضوانی، سودابه، مدیریت انسان‌مدار ریسک جرم، انتشارات میزان، ۱۳۹۱، صص ۲۰-۱۱.

۳. همان، ص ۲۲.